

Kvalitetsmerke for Økoturisme i Norge

Første utgave januar 2008.
Forslag til ny utgave februar 2011

Forord

Økoturisme er en måte å drive en virksomhet på. Lokalt særpreg og hensynet til natur, kulturarv, miljøvern og lokalsamfunnet er viktige ingredienser.

Den norske godkjenningsordningen for økoturismebedrifter ble først lansert i 2008. Dette dokumentet inneholder den andre utgaven og skal revideres på nytt innen fire år. Kriteriesettet er utviklet for å bidra til utvikling av bærekraftige produkter og bedrifter i norsk reiseliv og kan være et ledd i differensiering av markedsføringen.

Det nasjonale prosjektet Bærekraftig Reiseliv 2015 har bidratt til at oppmerksomheten rundt miljøsertifiseringer i reiselivs Norge er økende og fokuset mer rettet mot en bærekraftig utvikling. Økoturisme er en nisje under paraplyen bærekraftig reiseliv. Etableringen av den norske økoturismeforeningen i 2010 vil sammen med arbeidet som gjøres for å sertifisere flere nye bedrifter kan bidra til å etablere Norsk Økoturisme som ett av Norges ledende kvalitets- og miljøsystemer.

I 2007 ble det arrangert global økoturismekonferanse, våren 2011 arrangerer Norsk Økoturismeforening nok en konferanse da på europeisk nivå. Deltakelse i europeiske nettverk er viktig for å følge med på utviklingen og trender også utenfor landegrensene.

Tilfredsstillt man kravene i dette dokumentet så lever man opp til internasjonale mål for økoturisme. Norske Økoturisme sine kriterier bygger på FN sine premisser for økoturisme utviklet i 2002 og tar hensyn til hele driften av bedriften. Norske forhold, naturbrukstradisjoner og reiselivsnæring har dannet grunnlaget for utviklingsprosessen.

Ved inngangen til 2011 er det sertifisert 16 Norsk Økoturisme bedrifter i Norge. Erfaringene fra disse sertifiseringene har vist oss at kriteriene som ble utviklet er vel gjennomtenkte og fungerer etter hensikten.

Revisjonen av kriterieheftet var nødvendig for å fjerne overflødige krav, oppdatere EURO-krav inkludere og oppdatere informasjon som var utdatert. Samtidig som man må ta hensyn til de erfaringer som er blitt høstet gjennom de tre første årene med sertifiseringer.

Innovasjon Norge takker Lone Lamark, Direktoratet for Naturforvaltning, Riksantikvaren, Norsk Økoturismeforening og alle andre som har vært involvert i revisjonen og utvikling av den andre utgaven av kriteriesettet til Norsk Økoturisme.

Oslo, 28. april 2011

Med vennlig hilsen

Martin Lauten
Prosjektleder Norsk Økoturisme
Martin.Lauten@innovasjon norge.no

Krav ved godkjenning av Norsk Økoturisme

Innholdsfortegnelse:

Hva er økoturisme?	4
7 grunnleggende prinsipper for Norsk Økoturisme	4
Krav før godkjenning	5
1 Kvalitet og ledelse	5
1.1 Ledelse	5
1.2 Oppfølging og rapportering	6
1.3 Kartlegging	6
1.4 Grunnleggende kompetanse og opplæring	7
1.5 Særskilte krav til egne og innleide aktivitetsledere	8
2 Drift av en økoturismebedrift	9
2.1 Miljøbelastning fra drift	9
2.2 Innkjøp og prioriteringer	9
2.3 Energiforbruk i bygg	10
2.4 Kjemikaliebruk	11
2.5 Avfallsreduksjon	12
2.6 Bedriftens avfallshåndtering	13
2.7 Transport	13
3 Natur- og kulturbruk	17
3.1 Ferdsel i natur- og kulturlandskap	17
3.2 Adferd i forhold til dyreliv	18
3.3 Høsting av naturen	19
4 Profil og marked	20
4.1 Lokal forankring	20
4.2 Profil og særpreg	20
4.3 Vertskap og service	22
4.4 Markedsføring	22
Register	24

Hva er økoturisme?

«Økoturisme er berikende natur- og kulturopplevelser, tilrettelagt av ansvarlige reiselivsbedrifter med omsorg for sine gjester, miljøet og det lokalsamfunnet de er en del av»

7 grunnleggende prinsipper for Norsk Økoturisme

En økoturismebedrift

1. **er natur- og kulturbasert** og har økoturisme som grunnfilosofi for hele sin virksomhet.
2. **bidrar aktivt til natur- og kulturvern**, har god kjennskap til egen miljøpåvirkning og utøver alltid en føre-var-holdning.
3. **etterstreber en mest mulig bærekraftig drift**, som balanserer økologiske, kulturelle, sosiale og økonomiske hensyn.
4. **bidrar positivt i lokalsamfunnet**, benytter lokal arbeidskraft, lokale tjenester og råvarer, jobber for økt samarbeid og utviser et generelt samfunnsansvar.
5. **bidrar til å ta vare på verneverdige bygg og har stedstilpasning, lokal byggeskikk og særpreg som et generelt mål** i valg av materialer og løsninger.
6. **stiller spesielt høye krav til vertskap og guider. Formidling og læring er en sentral del av produktet.**
7. **tilbyr minneverdige opplevelser og skaper møteplasser** som gir medarbeidere og gjester innsikt i lokalkultur, -samfunn og miljø.

Krav før godkjenning

1 Kvalitet og ledelse

1.1 Ledelse

1.1.1 Bedriftens grunnholdning

Bedriften har levert "Kartlegging trinn 1" (eget dokument) som dokumentasjon på en tydelig forankring i økoturismens 7 prinsipper.

<Fyll ut eget [skjema](#) – send inn>

1.1.2 Oversikt over kompetanse

Bedriften kan vise til oversikt over utdanning og relevant opplæring/erfaring for hver enkelt medarbeider.

1.1.3 Sikkerhet, kvalitet og miljøpåvirkning

Risiko:

- a. Det er utarbeidet en enkel risikoanalyse for bedriftens ulike aktiviteter i forhold til sikkerhet og bedriftens miljøpåvirkning. Mulige uønskede hendelser - med konsekvenser og tiltak - skal være listet opp.
- b. Alle deltakere på aktiviteter får tydelig informasjon om hvordan sikkerheten ivaretas, og har – når dette er relevant – skrevet under på at de har forstått risikoen og deltar på eget ansvar.

Beredskap:

- c. Bedriften har beredskapsplan for å sikre best mulig gjennomføring og ivaretagelse av gjestens behov ved uforutsette hendelser.
- d. Bedriften har varslingsprosedyre for tilkalling av øyeblikkelig hjelp ved ulykke. Denne skal være lett tilgjengelig.
- e. Førstehjelpsutstyr er alltid tilgjengelig, og minst en medarbeider med førstehjelpskunnskap deltar på hver organisert aktivitet.

Rutiner:

- f. Bedriften har rutiner for at riktig bruk av utstyr gjennomgås med gjester før aktiviteten starter.
- g. Bedriften har rutiner som sikrer at alle deltagere, ledere og medhjelpere ved aktiviteter bruker nødvendig sikkerhetsutstyr.
- h. Det gis forhåndsinformasjon om hva arrangøren har ansvar for, og hva turdeltagerne selv må sørge for av sikkerhetsutstyr.

- i. Bedriften har rutiner for sikkerhetsevaluering etter gjennomført aktivitet, der dette er relevant.

1.1.4 Forsikring

Bedriften og alle medarbeidere er hensiktsmessig forsikret.

Tips: Alle bedrifter *med ansatte* er lovpålagt å ha skriftlige rutiner for internkontroll av sitt helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS). Som godkjent økoturismebedrift må alle – også små bedrifter uten ansatte - ivareta kravet om internkontroll i forhold til sikkerhet og miljø.

1.2 Oppfølging og rapportering

1.2.1 Økoturismelogg

Økoturismebedrifter fører en enkel logg fra organiserte aktiviteter.

I loggen noteres relevant informasjon i forhold til å samle erfaring for videre utvikling, og forbedring av virksomheten, samt andre observasjoner i forhold til å kunne bidra til bevaring og vern av natur, kultur og miljø.

1.2.2 Tilbakemeldinger fra gjester

Bedriften sikrer at gjesters tilbakemeldinger blir fanget opp for videre utvikling og forbedring av økoturismebedriften.

Tips: Hvordan dere sikrer dette kan dere beskrive nærmere i bedriftens vertskapsrutiner, jfr. krav 4.3.1.

1.2.3 Årlig gjennomgang

For å sikre kvalitet og utvikling av bedriften, skal økoturismekriterier, logg (1.2.1) og kundetilfredshet (1.2.2) gjennomgås, og diverse kartlegginger (1.3) skal oppdateres, en gang i året.

Tips: I forbindelse med årlig statusrapportering og ved resertifisering vil du også få bruk for den informasjonen du her samler inn.

1.2.4 Statusrapport

Kort statusrapport sendes årlig til Norsk Økoturisme.

<sendes inn på eget skjema innen 31.januar hvert år> <lenke til skjema i Verktøykassen>

1.3 Kartlegging

1.3.1 Lover, forskrifter og andre relevante krav

- a. Bedriften kan vise til egen oversikt over lover, forskrifter og andre relevante krav som berører bedriftens virksomhet og geografiske operasjonsområde.

- b. Oversikten er tilgjengelig for bedriftens medarbeidere, gjennomgås årlig og oppdateres etter behov.

1.3.2 Oversikt over naturverdier

- a. Bedriften har oversikt over relevante naturverdier (planter, dyreliv, kulturlandskap og annet) som kan være en ressurs for produktutvikling.
- b. Bedriften har oversikt over evt. verneområder med tilhørende forvaltningsplaner og verneforskrifter.
- c. Bedriften har spesielt innhentet kunnskap om arter eller områder som er truet eller som kan påvirkes negativt av bedriftens aktiviteter.
- d. Oversikt er tilgjengelig for relevante medarbeidere. Suppleres etter behov.

1.3.3 Oversikt over kulturverdier

- a. Bedriften har oversikt over kulturverdier (lokalkultur, kulturminner, kulturmiljø og annet) som kan være en ressurs for produktutvikling.
- b. Bedriften har spesielt innhentet kunnskap om sårbare kulturverdier som kan påvirkes negativt av bedriftens aktivitet.
- c. Oversikt er tilgjengelig for relevante medarbeidere. Suppleres etter behov.

1.4 Grunnleggende kompetanse og opplæring

1.4.1 Lokalkunnskap

Alle relevante medarbeidere har god lokalkunnskap om reisemålet og de områder som benyttes. Særskilte krav til aktivitetsledere omfattes av kapittel 1.5

1.4.2 Grunnleggende kunnskap

- a. Alle relevante medarbeidere har god kunnskap om bedriftens produkter, guide- og vertskapsrollen samt relevante sikkerhetskrav.
- b. Bedriftens medarbeidere har fått konkret informasjon om hva som spesielt kreves av dem som medarbeidere i en godkjent økoturismebedrift.

1.4.3 Medarbeidersamling

Bedriften gjennomfører årlige medarbeidersamlinger der økoturismekravene og andre kvalitetsmål blir gjennomgått og diskutert.

Før godkjenning skal minst *en* slik samling være gjennomført.

Kravet gjelder bedrifter som har medarbeidere utover daglig leder. For bedrifter uten ansatte, men med faste samarbeidspartnere/underleverandører, så skal likevel relevans vurderes

TIPS: Dokumenteres gjennom referat og beskrivelse. Deltagelse noteres i referatet.

1.5 Særskilte krav til egne og innleide aktivitetsledere

1.5.1 Kunnskap gjennom opplæring og erfaring

- a. Alle aktivitetsledere - egne og innleide - har gjennomgått relevant opplæring og/eller de kan dokumentere erfaring som gir nødvendig kunnskap i forhold til de oppgaver de har i bedriften. Dokumenteres gjennom oversikt over kompetanse, jfr. krav1.1.2
- b. Alle ansvarlige aktivitetsledere kan minimum dokumentere ferdigheter i gjeldende aktivitet og kunnskap om
 - Norsk Økoturismes krav til godkjente bedrifter
 - Formidling og historiefortelling
 - Lokalsamfunn og historie
 - Lokalområdet og de områder som benyttes
 - Truede arter og lokale verneområder
 - Lokale kulturminner og kulturmiljøer
 - Relevant lovverk
 - Relevant sikkerhetskunnskap

1.5.2 Kvalitetskrav til aktivitetsledere

Bedriften har definert egne, skriftlige retningslinjer for aktivitetsleders arbeid. Dette omfatter også andre som, fast eller i enkelttilfeller, ivaretar en slik rolle.

1.5.3 Allemannsretten og naturmangfoldloven

Bedriften har iverksatt tiltak for å sikre at alle relevante medarbeidere har kjennskap til rettigheter og plikter som følger av friluftsløvsloven med allemannsretten, kulturminneloven, og naturmangfoldloven.

1.5.4 Egenerklæring fra aktivitetsledere

Alle benyttede aktivitetsledere har skriftlig erkjent at de har ansvar for å

- Ivareta prinsippene og kravene for økoturisme ved alle aktiviteter,
- Føre logg ved gruppeaktiviteter og være spesielt oppmerksomme i forhold til tegn på skade på natur og kulturminner, forstyrrelse av dyreliv og på miljøkriminalitet.
- Til enhver tid å være oppmerksomme på vertskapsrollen, gjestenes sikkerhet og god kunnskapsformidling.

1.5.5 Aktivitetslederhåndbok

Økoturismebedrifter arbeider for at virksomheten kontinuerlig samler kunnskap som bidrar til å styrke formidlerrollen. Dette dokumenteres blant annet gjennom aktivitetslederens mapper, samling av litteratur, pc-filer eller annet.

2 Drift av en økoturismebedrift

For bedrifter med binæringer/tilleggsnæringer så omfatter kravene reiselivsdelen av virksomheten. For de minste bedriftene (enkeltmannsforetak): Økoturismebedriften avgrenses fra privat hushold etter samme avgrensning som fremkommer av bedriftsregnskapet.

2.1 Miljøbelastning fra drift

2.1.1 Oversikt over ressursbruk

For å sikre en bevisst ressursbruk skal bedriften kunne vise til oversikt over

1. Energiforbruk
2. Kjemikaliebruk
3. Avfallstyper og omfang
4. Transportbruk

Oversikten oppdateres årlig, og tidligere års dokumentasjon lagres.

2.2 Innkjøp og prioriteringer

Tips: Gjennom bedriftens innkjøp styrer man det meste av miljøarbeidet. Mal for hvordan lage en enkel innkjøpsveiledning for bedriften finner du i Verktøykassen <lenke til dokument>

2.2.1 Gode rutiner for innkjøp

Bedriften har rutiner for å alltid etterspørre og prioritere de mest miljøvennlige alternativer som tilfredsstillende bedriftens behov.

Dette kan være:

- Lokale tjenester/lokalt produserte produkter (kortreiste produkter og lokal tradisjon/særpreg), jfr. krav 4.2.4.
- Økologiske produkter.
- Miljømerkede produkter og tjenester (Svanen, Miljøfyrtårn, EU-blomsten, Debio eller andre miljømerker relevante i Norge).
- "Rettferdig handel"-produkter
- Gjenbruk av brukt inventar, utstyr og materiell.

Tips: Husk at når du kan velge "kortreiste", lokalt produserte råvarer og produkter, så vil dette nesten alltid være det beste for miljøet.

2.2.2 Bevissthet om truede arter og verneverdige kulturminner

Som økoturismebedrift er man spesielt bevisst på å ikke:

- a. kjøpe nye produkter som helt eller delvis er laget av tropisk tømmer eller andre truede/sårbare arter,
- b. anvende eller kjøpe produkter som kan medføre skade på - eller tap av - fredede/verneverdige kulturminner eller andre verneverdige artikler/materialer.

2.2.3 Underleverandører av tjenester

Underleverandører i forbindelse med servering, overnatting, transport og aktiviteter tilfredsstiller alle økoturismekrav relevante for aktuell tjeneste.

Markedssamarbeid med andre reiselivsbedrifter omfattes av krav 4.4.5.

2.2.4 Stedstilpasning og materialbruk ved nybygg og istandsetting

- a. Bedriften prioriterer bruk av eksisterende/eldre bygninger og anlegg framfor nybygg når dette kan tilfredsstille bedriftens behov.
- b. Nybygg tilpasses landskap og eksisterende kulturmiljø.
- c. Ved nybygg og istandsetting prioriteres gjenbruk og/eller stedeegne, miljøvennlige materialer, når dette for øvrig kan tilfredsstille bedriftens behov.

2.3 Energiforbruk i bygg

Fornybar energi er i denne sammenheng ikke-fossile energikilder som vannkraft, bioenergi (ved, flis, biopellets og biogass), varmepumpe, vindkraft, bølge- og tidevannsanlegg, sol eller annet.

2.3.1 Energiforbruk

Bedriften har iverksatt tiltak for å sikre at energiforbruket minimeres.
<Dokumenters gjennom beskrivelse av tiltak>

2.3.2 Fornybare energikilder

Minst 60 % av energiforbruket i bedriften kommer fra fornybare, ikke-fossile energikilder. Dokumentasjon av totalt energiforbruk og fordeling på energikilder fremlegges.

Unntak: Svalbard

2.3.3 "Grønn strøm"

Bedriften kjøper strøm fra fornybare energikilder med opprinnelsesgaranti.

Unntak: Svalbard

2.3.4 Klimaanlegg

Klimaanlegg og varmepumpe til kjøling av utleieboenheter eller oppholdsrom benyttes ikke.

2.3.5 Belysning

- a. Minst 75 % av alle lyspærer, lysrør og andre lyskilder er innen første godkjenning byttet ut med lavenergipærer og lysrør av energiklasse klasse A (EU-direktiv 98/11/EF).
- b. Ved nyinnkjøp skal alle lyskilder være av energiklasse A. Nyinnkjøpte lavenergipærer skal ha en oppgitt levetid på minst 10.000 timer, nyinnkjøpte lysrør skal ha en tilsvarende levetid på minst 15.000 timer.
- c. Ved andregangs godkjenning er alle lyspærer, lysrør og andre lyskilder lavenergi klasse A, i henhold til EU-direktiv 98/11/EF.

Unntak: Historiske lamper som ikke kan, eller bør, skiftes ut med lavenergipærer.

Tips: Det finnes både gode og mindre gode lyspærer og lysrør på markedet. Å registrere når man skifter lyspærer kan være lurt i forhold til evt. reklamasjon på oppgitt levetid. I Verktøykassen finner du lenke til nyttige forbrukertester.

2.3.6 Badstu, boblebad og badestamp

- a. Badstu og boblebad oppvarmes ved fornybar energi.
- b. Vann til utendørs badestamp og lignende oppvarmes med fornybar energi, med unntak av strøm.

2.3.7 Svømmebasseng

Oppvarming av utendørs svømmebasseng er ikke tillatt.

2.3.8 Avisning av veier og gårdsplasser

Elektrisk avisning benyttes ikke til veier, gårdsplasser eller andre uteområder.

2.4 *Kjemikaliebruk*

2.4.1 Rengjøringsmetode

Til vask- og renhold er det innført prosedyrer som sikrer rengjøring uten miljøskadelige kjemikalier.

Unntak: Der regelverket krever klor eller andre helse- og miljøfarlige kjemikalier til desinfisering.

2.4.2 Vaske- og rengjøringsmidler

Minst 80 % av rengjøringsmidler som benyttes er miljømerket. Godkjente miljømerker er Svanemerket, Bra Miljøval og EU-blomsten.

Unntak: Ved helsemessige behov som ikke er tilstrekkelig ivaretatt av tilgjengelige miljømerkede alternativer, kan andre produkter godkjent av Norges astma- og allergiforbund velges.

2.4.3 Dosering

Bedriften har rutiner for riktig dosering og bruk av vaskemidler, oppvaskmidler, rengjøringsmidler og andre kjemikalier.

2.4.4 Kjemikalietolett

Kjemikalietoalletter benyttes ikke.

2.4.5 Strøing av veier og gårdsplasser

Salt eller andre kjemikalier benyttes ikke til avisning av veier, gårdsplasser og andre uteområder.

2.4.6 Insekt- og skadedyrmidler

Til skadedyrbekjempelse brukes kun biologisk nedbrytbare stoffer.

Dersom dette ikke er effektivt, kontaktes skadedyrkontrollen som gir råd om, eller iverksetter, nødvendige tiltak gjennom bruk av minst mulig miljøskadelige metoder.

2.4.7 Hage og uteområder

Utearealer skjøttes uten bruk av kjemiske plantevernmidler.

Ved gjødsling benyttes gjødsel som er godkjent for økologisk landbruk.

2.4.8 Miljømerket papir

Alt innkjøpt kontorpapir, kjøkkenpapir og toalettpapir er miljømerket. Godkjente miljømerker er Svanen, Bra Miljøval og EU-blomsten.

2.5 *Avfallsreduksjon*

2.5.1 Engangsartikler og porsjonsforpakninger

Bedriften unngår bruk eller salg av engangsprodukter. Kravet omfatter en-porsjonspakninger av mat, engangskopper, -tallerkener og -bestikk som kan erstattes med andre, mer varige produkter. Dokumenteres gjennom innkjøpsrutinene, jfr. krav 2.2.1.

Unntak: Når regelverket krever det, og man ikke finner andre løsninger.

2.5.2 Gjenbruk av tekstiler, møbler og utstyr

Økoturismebedrifter jobber for økt gjenbruk og gir bort eller selger i stedet for å kaste det som kan være til nytte for andre.

2.5.3 Papirbruk

Bedriften har rutiner som reduserer papirbruken: Dette kan være

- kommunikasjon via internett
- fakturering via e-post
- tosidig kopiering og utskrivning

2.5.4 Returflasker, gjenbruksflasker og annen emballasje

- a. Bedriften velger drikkevarer i gjenbruksbeholdere og kjøper varer i større forpakninger som totalt gir mindre emballasje der dette er hensiktsmessig.
- b. Bedriften har rutiner for levering av emballasje til gjenbruk eller gjenvinning i henhold til hva som er mulig lokalt.

2.5.5 Engangsgriller

Økoturismebedrifter benytter ikke engangsgriller, og bidrar ikke til bruk av dette.

2.6 *Bedriftens avfallshåndtering*

2.6.1 Sortering

Bedriften sorterer avfall i de kategorier som det lokale systemet håndterer.

2.6.2 Oversikt over farlig avfall

Bedriften har utarbeidet en liste over farlig avfall og har system for utsortering, forsvarlig håndtering og avhending av dette. Oversikt oppdateres etter behov.

2.6.3 Tilrettelegging for gjesters avfallssortering

- a. Hos bedrifter, som har faste anlegg eller baser, finnes det avfallsbeholdere eller annen egnet avfallsanordning der gjestene kan sortere avfall i henhold til lokale systemer.
- b. Bedriften gir tydelig informasjon til sine gjester om sorteringsordningen og tilrettelegger for øvrig for at dette skal fungere i praksis.

2.7 *Transport*

2.7.1 Kollektivtransport

Oppdatert informasjon om kollektivtilbud og andre mer miljøvennlige transportmuligheter er tilgjengelig på bedriftens nettsted og som informasjon til gjestene under oppholdet.

2.7.2 Grunnkrav for bruk av motorkjøretøy

- a. Bedriften har rutiner som sikrer at bruk av motorkjøretøy begrenses til et minimum.
- b. Bedriftens medarbeidere etterlever retningslinjer for "økonomisk kjøring".
Relevante medarbeidere har fått informasjon og nødvendig opplæring.
- c. Transport av gjester og driftsutstyr i utmark foregår uten motoriserte transportmidler.
Mulige unntak, se 2.7.5 og 2.7.6
- d. Organiserte eller tilrettelagte aktiviteter er ikke motorbaserte.
Mulige unntak, se 2.7.7 og 2.7.8

Unntak fra krav c og d, samt særskilte regler for bruk og anskaffelser av motorkjøretøy følger under (krav 2.7.3-2.7.8). Typer motorkjøretøy som ikke er nevnt i disse kriterier, er ikke tillatt. All motorferdsel på vann, i vassdrag og utenfor veinettet forutsettes å være godkjent i forhold til gjeldende lovgivning.

2.7.3 Anskaffelse av motorkjøretøy

Ved anskaffelse av motorkjøretøy, velges el-kjøretøy, ladbare kjøretøy eller andre miljøeffektive kjøretøy som minimum tilfredsstillende følgende krav til klimautslipp:

- a. Personbiler tilfredsstillende Euro 5-krav og kan maksimum slippe ut 120g CO² per kilometer
- b. Ved behov for biler med firehjulstrekk tilfredsstillende de Euro 5-krav og kan maksimum slippe ut 160g CO² per kilometer.
- c. Varebiler og minibusser tilfredsstillende Euro 5-krav
- d. Busser tilfredsstillende Euro 5-krav.
- e. Båter og snøskutere har firetaktsmotorer som tilfredsstillende høyeste miljøkrav til drivstofforbruk og – utslipp.
- f. Såkalte day-/cabincruisere og skjærgårdsjeoper benyttes ikke av økoturismebedrifter.

2.7.4 Veterankjøretøy

- a. Båter som av myndighetene er gitt status som vernet eller fredet, er godkjent for bruk innenfor gjeldende krav til bruksområder.
- b. Andre veteranbiler og veteranbåter, som er over 30 år og har særskilt kulturhistorisk verdi, kan godkjennes på bakgrunn av søknad. Type (tekniske data) og bruk skal spesifiseres i søknaden, og bedriften må følge øvrige gjeldende krav til bruksområde for motorkjøretøyer.

2.7.5 Bruk av motorkjøretøy ved transport av varer og utstyr til drift (inkl. unntak til 2.7.2c)

- a. Bil kan benyttes til transport av varer og utstyr tilknyttet drift.
- b. Motorbåt kan benyttes i forbindelse med transport av driftsutstyr på havet, i elver og innsjøer der generell bruk av motorbåt er tillatt.

- c. Snøskuter i forbindelse med frakt av driftsutstyr kan tillates på bakgrunn av søknad til Norsk Økoturisme
 - åpne skuterløyper i Nord Troms og Finnmark, eller
 - ved annen spesialtillatelse for et begrenset antall kjøreturer i angitte traseer i områder utenfor Nord Troms og Finnmark.
- d. På Svalbard åpnes det ikke for å søke dispensasjon for bruk av snøskuter innenfor de vedtatte skuterfrie områdene.
- e. Alle snøskutere og båter brukt i forbindelse med drift (frakt av varer og utstyr) har firetaksmotorer som tilfredsstillter høyeste miljøkrav til drivstofforbruk og –utslipp,, jfr. 2.7.3.

2.7.6 Bruk av motorkjøretøy ved transport av gjester (inkl. unntak til 2.7.2c)

- a. Bil og buss er tillatt i forbindelse med transport av gjester.
- b. Motorbåt på havet er tillatt i forbindelse med transport av gjester. Transport av gjester i forbindelse med organiserte aktiviteter dekkes av krav 2.7.7.
- c. Motorbåt på elv og innsjøer: I elver og på innsjøer, der bruk av motorbåt generelt er tillatt og det ikke finnes relevante alternativer, kan motorbåt benyttes i forbindelse med transport av gjester *ved ankomst og avreise*.
- d. Alle snøskutere og båter har firetaksmotorer som tilfredsstillter høyeste miljøkrav til drivstofforbruk og – utslipp, jfr. 2.7.3.
- e. På Svalbard åpnes det ikke for å søke dispensasjon for bruk av snøskuter innenfor de vedtatte skuterfrie områdene

2.7.7 Bruk av motorbåter ved organiserte aktiviteter (unntak fra 2.7.2d)

I forbindelse med organiserte aktiviteter på havet kan motorbåter med fører benyttes innenfor gitte rammer:

- a. Følgende båttyper/motorstørrelser er tillatt:
 - Småbåter med firetaksmotorer inntil 17 fot: Motor maks 20 HK.
 - Snekke eller tilsvarende båttyper (Sørlandet: sjekte): Motor maks 25 HK.
 - Tradisjonelle fiskebåter. Hastighet: maks 9 knop marsjfart (tilsvarer ca. 18,5 km/t).
 - Fartøy med vernestatus, jfr. 2.7.4.
 - Seilbåter/seilskuter er tillatt. Seil må i all hovedsak benyttes ved organiserte turer.

Aktiviteten må, i tilfeller der motorbåt benyttes, tilfredsstillte følgende tilleggskrav:

- Aktiviteten er viktig for formidling og opplevelse av lokalt natur- og kulturmiljø
- Bedriften må fremlegge rutiner for økonomisk kjøring (jfr 2.7.2)
- Småbåter, snekke og tilsvarende båttyper har firetaksmotor som oppfyller de høyeste miljøkrav for drivstofforbruk og – utslipp.
- Såkalte day-/cabincruisere, skjærgårdsjeper og rib er ikke tillatt i forbindelse med aktiviteter.

2.7.8 Utleie av småbåter (Unntak til 2.7.2d)

- a. Bedrifter som tilbyr utleie av robåter og/eller seilbåter, kan i tillegg tilby utleie av småbåter med firetaktsmotor:
 - Maks andel motorbåter må ikke overstige 50 % av totalt antall utleiebåter.
 - Maks HK i forhold til båtstørrelse:
 - Båter 15 fot: maks 10 HK
 - Båter 16 fot: maks 15 HK
 - Båter 17 fot: maks 20 HK
- b. Bedriften har ansvar for at sikkerheten er ivaretatt gjennom å påse at båttype og anbefalt bruk av båter er tilpasset tillatt motorstørrelse og lokale forhold.
- c. Ved utleie av båter har bedriften rutiner for å
 - sjekke at leier har nødvendig båtførererfaring og -tillatelse
 - registrere brukere ved navn og mobiltelefonnummer,
 - føre oversikt over hvor og hvor lenge gjestene har planer om å være ute, samt
 - informere om, og få underskrift vedr. "eget ansvar", jfr. 1.1.3.
- d. Det gis informasjon om ferdsel på havet, anbefalt bruk av båt og utstyr, og om økonomisk bruk av motoren.
- e. Bedrifter som leier ut båter skal daglig informere om værmelding og det skal alltid medfølge kart, nødvendig sikkerhetsutstyr og relevant miljøinformasjon for området.

2.7.9 Ikke-motoriserte fremkomstmidler

- a. Bedriften tilrettelegger for bruk av ikke-motoriserte transportmåter som for eksempel sykkel, spark, ski, hund og hest.

2.7.10 Klimakvoter

- a. Bedriften kjøper FN-godkjente klimakvoter for bruk av motoriserte kjøretøy i forbindelse med
 - egen drift, og
 - transport i forbindelse med aktiviteter.
- b. Ved bruk av motorkjøretøy til transport i forbindelse med aktiviteter, skal klimakvoteandel spesifiseres på gjestens regning.
- c. På bedriftens nettsted finnes det tydelig informasjon om muligheten for kjøp av frivillige "klimakvoter" i forbindelse med reiser til og fra destinasjonen.

Tips: Hvis en klimanøytral bedrift er et mål, så tar dere med hele virksomheten i klimaregnskapet.

3 Natur- og kulturbruk

3.1 Ferdsl i natur- og kulturlandskap

3.1.1 Retningslinjer for aktivitet og ferdsl

Bedriften har skriftlige retningslinjer som sikrer forsvarlig atferd i forbindelse med ferdsl og annen aktivitet i natur- og kulturlandskapet.

Tips: Når dere setter opp bedriftens retningslinjer for aktivitet og ferdsl så er det lurt å samtidig passe på at øvrige relevante økoturismekrav til natur- og kulturbruk er med og er ivaretatt på en god måte.

3.1.2 Planlegging av aktiviteter

Aktiviteter planlegges og tilrettelegges ut fra et mål om minst mulig behov for motoriserte kjøretøy i forbindelse med transport til og fra aktivitet. Dokumenteres gjennom bedriftens retningslinjer, jfr. krav 3.1.1

3.1.3 Rutevalg

Når bedriftens aktivitet i et område kan medføre negativ innvirkning på dyreliv, vegetasjon, kulturminner og kulturmiljø, så skal ferdsl kanaliseres utenom dette området. Dokumenteres gjennom bedriftens risikoanalyse jfr. krav 1.1.3a og bedriftens retningslinjer jfr. krav 3.1.1.

Tips: Gjennom aktiv bruk av bedriftens logg (krav 1.2.1) har økoturismebedrifter et godt verktøy for å kunne følge med i endringer og sette i verk tiltak ved behov.

3.1.4 Gruppestørrelse og besøksfrekvens

Bedriften sikrer at gruppestørrelse og besøksfrekvens til enhver tid ikke overstiger det som er forsvarlig i forhold til miljø og opplevelseskvalitet.

3.1.5 Støy

Bedriften har fokus på at ferdsl og aktiviteter i naturen skal medføre minst mulig støy, av hensyn til dyrelivet, turdeltakerne og andre som ferdes i naturen.

3.1.6 Rasting og telting

- a. Bedriften bruker eksisterende raste- og leirplasser der dette finnes.
- b. Bedriften har innarbeidet praksis som sikrer at rasting og telting ikke medfører varig, negativ påvirkning på omgivelsene.

3.1.7 Grilling og bålbrening

- a. Bålbrening i eller i nærheten av skogmark er ikke tillatt i perioden 15. april til 15. september, jfr. norsk lov.
- b. Faste bålplasser skal benyttes ved gjentatte turer i samme området.
- c. Bedriften har rutiner som sikrer at grilling og bålbrening ikke forekommer på, eller opp mot, ruiner, steingjerder eller svaberg m.v. Engangsgriller benyttes ikke, jfr. 2.5.5.

3.1.8 Forsøpling

Bedriften har iverksatt tiltak for å sikre at det ved organiserte aktiviteter ikke etterlates avfall i naturen. Dette gjelder både personal og gjester.

3.1.9 Toalettforhold

Der det ikke er toaletter, skal doavfall komposteres eller graves ned. Større, faste leirplasser skal ha toalett.

3.1.10 Merking/skilting

Bedriften setter ikke opp skilter eller annen merking i naturen.

3.2 Adferd i forhold til dyreliv

3.2.1 Forstyrrelse av dyreliv

Bedriften har retningslinjer og opplæring som sikrer at aktiviteter og ferdsel i minst mulig grad forstyrrer ville dyrs naturlige atferd eller medføre stress for ville dyr.

3.2.2 Generelle retningslinjer i møte med ville dyr

Bedriften har en innarbeidet praksis som sikrer at arrangør og gjester er aktsomme, holder avstand og ikke stresser eller skremmer ville dyr.

3.2.3 Dyresafari og fugletitting

Bedrifter som tilbyr en eller annen form for dyresafari eller fugletitting skal dokumentere egne retningslinjer.

3.2.4 Mating og ville dyr

Som økoturismebedrift mater man ikke ville dyr i den hensikt å få dem på nært hold.

Tips: Økoturismesertifisering er ikke til hinder for oppheng av fuglenek og frøbeholdere for foring av småfugl i vinterhalvåret.

3.3 Høsting av naturen

3.3.1 Bærekraftig sanking, jakt og fiske

Norske økoturismebedrifter kan tilby aktiviteter som innbefatter begrenset høsting av bærekraftige bestander. **Unntak:** Jakt på pattedyr i havet. I forbindelse med høsting som økoturismeaktivitet gjelder følgende kriterier:

- a. Bedriften utviser særlig varsomhet i tilfeller der det kan være tvil om bestandens tåleevne og utøver alltid en utstrakt føre-var-holdning.
- b. Høsting som økoturismeaktivitet er ikke for kommersielt salg.

3.3.2 Informasjon om høsting

Bedrifter som tilbyr høsting som aktivitet skal gi gjestene informasjon om hvilke arter som kan høstes og ikke.

Om høsting som en del av aktivitetstilbudet skal det, i kommunikasjon med gjester og aktivitetsledere, vektlegges og informeres om at man "ikke høster mer enn man har bruk for".

3.3.3 Unngå spredning av sykdommer i vassdrag

- a. Bedrifter i områder der fiske i vann og vassdrag foregår, skal informere om faren for smitte og om hvordan man unngår at smitte overføres fra et vassdrag til et annet.
- b. Der dette er aktuelt har bedriften tilrettelagt for tørking og desinfisering av fiskeutstyr. Unntatt fra krav om ikke bruk av miljøfarlige kjemikalier, se veiledning www.regelhjelp.no

3.3.4 Fiske i saltvann og ferskvann

- a. Bedriften har retningslinjer for å sikre at det ikke bevisst blir fisket etter fisk eller fanget krepsdyr under minstemål.
- b. Bedriften skal gi god informasjon om hvilke arter dette gjelder, og om at fisk/krepsdyr under minstemål med varsomhet skal slippes ut igjen om de utilsiktet blir fanget.
- c. For fiske i ferskvann kreves grunneiers tillatelse. Fiske etter laks, sjørørret og sjørøye krever i tillegg gyldig fiskeriavgift.

3.3.5 Jakt

Bedrifter som tilbyr jaktopplevelser har rutiner for å sjekke at deltakerne har gyldig jegeravgiftskort og oppfyller øvrige formelle krav.

Bedrifter som tilbyr jakt kan ikke tilby dyresafari på arter som jaktes av bedriftens gjester innenfor samme tidsrom.

3.3.6 Høsting av bær og sopp

Bedriften har iverksatt tiltak for å sikre at fredede eller truede planter, sopp eller lav, ikke blir plukket, skadet eller ødelagt.

4 Profil og marked

4.1 Lokal forankring

4.1.1 Lokal bedrift

Bedriften er lokalt registrert og skatter til regionen.

Unntak: bedrifter som opererer i et større område og som har med gjester inn i en annen region. Det kan for eksempel gjelde kystgående båter og lengre organiserte turer.

4.1.2 Aktiv deltaker i reiselivet lokalt

Bedriften er medlem av det lokale destinasjonsselskapet/reiselivsnettverket. For bedrifter som har aktivitet i flere områder vurderer man hvor det er mest hensiktsmessig å være medlem.

4.1.3 Lokal arbeidskraft

Bedriften benytter lokal arbeidskraft når denne finnes og for øvrig tilfredsstiller bedriftens behov.

4.1.4 Lokale råvarer

Bedriften har retningslinjer for å handle varer lokalt, og benytter lokale leverandører av varer og tjenester når disse finnes og for øvrig tilfredsstiller bedriftens behov.

4.1.5 Grunneiere

Dersom utmarksområder brukes jevnlig, informeres aktuelle grunneiere

4.2 Profil og særpreg

4.2.1 En synlig økoturismebedrift

Bedriften fremstår som en tydelig økoturismebedrift med synlige særtrekk som bygger opp under denne profilen.

4.2.2 Krav til nettstedet

- a. Følgende krav til bedriftens nettsted skal være på plass ved godkjenning:
 - Tydelig økoturismeprofil
 - Informasjon på norsk og engelsk språk

- Informasjon om Norsk Økoturisme og hva sertifiseringen innebærer
 - Lenke til Norsk Økoturismes nettsted: www.ecotourismnorway.no
 - Lenke til økoturisme på Visit Norway: <http://www.visitnorway.com/en/Stories/Theme/Ecotourism-Norway/>
 - Informasjon om klimakvoter, jfr. krav 2.7.10
- b. Før lansering skal logo for godkjente økoturismebedrifter være godt synlig på start-siden.

4.2.3 Fyldig informasjon i bedriften

Hos bedrifter som har en fast base, finnes det utfyllende natur-, kultur- og miljøinformasjon tilgjengelig for gjestene.

4.2.4 Lokal mattradisjon med økologiske og lokale råvarer

- a. Bedriftens serveringstilbud er basert på lokale råvarer og lokal mattradisjon.
- b. Andelen økologiske råvarer/ingredienser skal være økende år for år og skal omfatte også hovedingredienser av mat og drikke. Bedriften kjenner til hovedingrediensens opprinnelse og minst en hovedingrediens er økologisk (mat eller drikke).

4.2.5 Presentasjon av mat

Ved måltider presenteres maten enten i menyen, ved merking på buffeer eller ved muntlig presentasjon.

4.2.6 Lokal kultur og historie

- a. Bedriften tar vare på lokal tradisjon og kultur gjennom samling av fortellinger, stedstypiske gjenstander eller annet som kan bidra til formidling av stedets historie, særpreg og lokale kultur.
- b. Bedriften bruker kulturminner og kulturmiljøer aktivt i formidlingen av området historie

4.2.7 Suvenirer

Bedrifter som selger suvenirer tilbyr lokalt produserte produkter eller produkter med lokal tilhørighet. Alle solgte produkter har kjent opphav.

4.2.8 Språk

Informasjon er tilgjengelig på relevante språk tilpasset bedriftens marked, men minimum på norsk og engelsk

4.2.9 Ivaretagelse av bygninger og andre kulturminner

- a. Bedriften tar vare på egne verneverdige bygninger og følger kulturminnefaglige prinsipper ved istandsetting.

- b. Bedriften bidrar til skjøtsel og vedlikehold av kulturminner og -miljøer som er viktige for reiselivet og lokalsamfunnet

4.3 Vertskap og service

4.3.1 Vertskap

Bedriften har spesifisert egne rutiner for vertskapsrollen.

4.3.2 Formidling

Bedriftens vertskap og andre nøkkelpersoner med gjestekontakt har gjennomgått trening i muntlig formidling og historiefortelling.

4.3.3 Kundeløfte om tilgjengelighet

Bedriften har rutiner som sikrer at forespørsler blir besvart innen 24 timer.

4.3.4 Oppfølging av kunder

Bedriften har opprettet eget kunderegister.

4.4 Markedsføring

4.4.1 Synlig profil i markedsføring

Økoturismeprofilen er synlig i all markedsføring.

4.4.2 Informasjon og markedsmateriell

Bedriftens informasjon og markedsføring er korrekt og lover ikke mer enn det gjestene kan forvente å få.

4.4.3 Prioritere miljøbevisste målgrupper

- a. Bedriften jobber aktivt for innsalg hos turoperatører, reisebyrå og potensielle bedriftskunder som har en miljøprofil og et uttalt mål om å bidra til å redusere egen miljø- og klimabelastning.
- b. Bedriften prioriterer den etikk- og miljøbevisste forbruker i sin aktive markedsføring.

4.4.4 Pakker og markedsførte tilbud er tilrettelagt for lengre opphold

- a. Bedriften tilbyr "økoturisme-opplevelser", enten alene eller sammen med andre aktører (underleverandører), tilrettelagt for lengre opphold i området. Krav 4.4.5 definerer forutsetninger for markedssamarbeid med andre, likeverdige aktører.

- b. Oppholdslengde: Senest ved 2. gangs godkjenning er minst 75 % av tilbudte pakker rettet mot de markeder som benytter fly ved inn- og utreise, på minimum en uke eller mer. Dette gjelder bedriftens egen markedsføring.

4.4.5 Markedssamarbeid med andre reiselivsbedrifter

Godkjente bedrifter kan samarbeide med andre, for eksempel gjennom pakker og nettverk som omfatter flere likeverdige aktører. Ved slikt samarbeid må følgende krav oppfylles:

- a. Økoturismebedrifter som deltar i markedssamarbeid må sikre at bedriften eller bedriftens produkt alltid fremstår med en klar avgrensning i forhold til øvrige produkter/bedrifter.
- a. Ved pakkesamarbeid med andre ikke-godkjente bedrifter må økoturismebedriften være spesielt oppmerksom på - og ta ansvar for – utfordringer ved transportmåte i overgang mellom godkjent produkt og ikke-godkjent produkt.
- b. Den godkjente bedriften skal gjennom slikt samarbeid, bidra til økt kunnskap og interesse for økoturisme blant andre reiselivsbedrifter.
- c. For øvrig må økoturismebedriften til enhver tid ivaretar reglene for bruk av godkjent-logoen og øvrige krav for økoturismegodkjenning.

4.4.6 Egne markedsaktiviteter og klimautfordringene

Som et aktivt bidrag til å redusere den globale klimabelastningen rettes bedriftens markedsmidler og markedsføring kun mot nærmarkeder begrenset til Europa.

4.4.7 Klimaløftet

Bedriften har avgitt "Klimaløftet": www.klimaloftet.no

Register

Hva er økoturisme?	4
7 grunnleggende prinsipper for Norsk Økoturisme	4
Krav før godkjenning	5
1 Kvalitet og ledelse	5
1.1 Ledelse.....	5
1.1.1 Bedriftens grunnholdning	5
1.1.2 Oversikt over kompetanse	5
1.1.3 Sikkerhet, kvalitet og miljøpåvirkning	5
1.1.4 Forsikring	6
1.2 Oppfølging og rapportering.....	6
1.2.1 Økoturismelogg.....	6
1.2.2 Tilbakemeldinger fra gjester.....	6
1.2.3 Årlig gjennomgang	6
1.2.4 Statusrapport	6
1.3 Kartlegging	6
1.3.1 Lover, forskrifter og andre relevante krav	6
1.3.2 Oversikt over naturverdier.....	7
1.3.3 Oversikt over kulturverdier	7
1.4 Grunnleggende kompetanse og opplæring	7
1.4.1 Lokalkunnskap	7
1.4.2 Grunnleggende kunnskap	7
1.4.3 Medarbeidersamling	7
1.5 Særskilte krav til egne og innleide aktivitetsledere	8
1.5.1 Kunnskap gjennom opplæring og erfaring	8
1.5.2 Kvalitetskrav til aktivitetsledere	8
1.5.3 Allemannsretten og naturmangfoldloven.....	8
1.5.4 Egenerklæring fra aktivitetsledere.....	8
1.5.5 Bedriftens kunnskapsbase	8
2 Drift av en økoturismebedrift	9
2.1 Miljøbelastning fra drift	9
2.1.1 Oversikt over ressursbruk	9
2.1.2 Gode rutiner for innkjøp	9
2.1.3 Bevissthet om truede arter og verneverdige kulturminner.....	9
2.1.4 Underleverandører av tjenester	10
2.1.5 Stedstilpasning og materialbruk ved nybygg og istandsetting.....	10
2.2 Energiforbruk i bygg	10
2.2.1 Energiforbruk	10
2.2.2 Fornybare energikilder	10
2.2.3 "Grønn strøm"	10
2.2.4 Klimaanlegg	10
2.2.5 Belysning	11
2.2.6 Badstu, boblebad og badestamp	11
2.2.7 Svømmebasseng.....	11
2.2.8 Avisning av veier og gårds plasser	11
2.3 Kjemikaliebruk	11
2.3.1 Rengjøringsmetode.....	11
2.3.2 Vaske- og rengjøringsmidler	11

2.3.3	Dosering.....	12
2.3.4	Kjemikalietoalett.....	12
2.3.5	Strøing av veier og gårdsplasser	12
2.3.6	Insekt- og skadedyrmidler	12
2.3.7	Hage og uteområder	12
2.3.8	Miljømerket papir	12
2.4	Avfallsreduksjon	12
2.4.1	Engangsartikler og porsjonsforpakninger.....	12
2.4.2	Gjenbruk av tekstiler, møbler og utstyr	13
2.4.3	Papirbruk.....	13
2.4.4	Returflasker, gjenbruksflasker og annen emballasje.....	13
2.4.5	Engangsgriller	13
2.5	Bedriftens avfallshåndtering	13
2.5.1	Sortering	13
2.5.2	Oversikt over farlig avfall.....	13
2.5.3	Tilrettelegging for gjesters avfallssortering.....	13
2.6	Transport.....	13
2.6.1	Kollektivtransport	13
2.6.2	Grunnkrav for bruk av motorkjøretøy	14
2.6.3	Anskaffelse av motorkjøretøy.....	14
2.6.4	Veterankjøretøy	14
2.6.5	Bruk av motorkjøretøy ved transport av varer og utstyr til drift (inkl. unntak til 2.7.2c) 14	
2.6.6	Bruk av motorkjøretøy ved transport av gjester (inkl. unntak til 2.7.2c).....	15
2.6.7	Bruk av motorbåter ved organiserte aktiviteter (unntak fra 2.7.2d)	15
2.6.8	Utleie av småbåter (Unntak til 2.7.2d).....	16
2.6.9	Ikke-motoriserte fremkostmidler.....	16
2.6.10	Klimakvoter.....	16
3	Natur- og kulturbruk.....	17
3.1	Ferdsl i natur- og kulturlandskap	17
3.1.1	Retningslinjer for aktivitet og ferdsel	17
3.1.2	Planlegging av aktiviteter	17
3.1.3	Rutevalg.....	17
3.1.4	Gruppestørrelse og besøksfrekvens	17
3.1.5	Støy	17
3.1.6	Rasting og telting	17
3.1.7	Grilling og bålrensning	18
3.1.8	Forsøpling	18
3.1.9	Toalettforhold	18
3.1.10	Merking/skilting	18
3.2	Adferd i forhold til dyreliv	18
3.2.1	Forstyrrelse av dyreliv	18
3.2.2	Generelle retningslinjer i møte med ville dyr	18
3.2.3	Dyresafari og fugletitting	18
3.2.4	Mating og ville dyr	18
3.3	Høsting av naturen	19
3.3.1	Bærekraftig sanking, jakt og fiske	19
3.3.2	Informasjon om høsting	19
3.3.3	Unngå spredning av sykdommer i vassdrag	19
3.3.4	Fiske i saltvann og ferskvann.....	19
3.3.5	Jakt.....	19

3.3.6	Høsting av bær og sopp.....	20
4	Profil og marked	20
4.1	Lokal forankring	20
4.1.1	Lokal bedrift	20
4.1.2	Aktiv deltaker i reiselivet lokalt	20
4.1.3	Lokal arbeidskraft.....	20
4.1.4	Lokale råvarer	20
4.1.5	Grunneiere	20
4.2	Profil og særpreg	20
4.2.1	En synlig økoturismebedrift.....	20
4.2.2	Krav til nettstedet	20
4.2.3	Fyldig informasjon i bedriften	21
4.2.4	Lokal mattradisjon med økologiske og lokale råvarer	21
4.2.5	Presentasjon av mat	21
4.2.6	Lokal kultur og historie	21
4.2.7	Suvenirer.....	21
4.2.8	Språk	21
4.2.9	Ivaretagelse av bygninger og andre kulturminner	21
4.3	Vertskap og service	22
4.3.1	Vertskap.....	22
4.3.2	Formidling	22
4.3.3	Kundeløfte om tilgjengelighet.....	22
4.3.4	Oppfølging av kunder.....	22
4.4	Markedsføring.....	22
4.4.1	Synlig profil i markedsføring.....	22
4.4.2	Informasjon og markedsmateriell	22
4.4.3	Prioritere miljøbevisste målgrupper.....	22
4.4.4	Pakker og markedsførte tilbud er tilrettelagt for lengre opphold.....	22
4.4.5	Markedssamarbeid med andre reiselivsbedrifter	23
4.4.6	Egne markedsaktiviteter og klimautfordringene	23
4.4.7	Klimaløftet	23
Register	24